

Historiske Glimt

Fortalt af Gustav Jakobsen, Høgild, Aulum

Historiske fakta – fra det virkelige liv

Imellem årene 1980 – 85 blev husmand Gustav Jakobsen, efter nogle forud givne overskriftspunkter opfordret til herunder at beskrive nogle "Historiske glimt."

De historiske glimt, er herved optegnelse af fortidens levevilkår inden for husmandsbrug. Dels fra egen liv herved, samt over livet ved husmandsbrug i det hele taget.

Husmandsstedet på "Bette Sines Vej" i Høgild

I dette husmandssted i Høgild, blev Gustav Jakobsen i 1920 det herved første fødte. I 1945 overtog han sammen med sin hustru *Birthe K. Jakobsen* husmandshjemmet, efter Gustav Jakobsens forældre *Christine Petrine* og *Thorvald Martin Jakobsen*. Stiftede familie og udførte herved sine gøremål indtil 1994, hvor de da solgte stedet på fremmed hænder og flyttede i parcelhus, i Lundgaardsgade Aulum.

På lokal egnen var Gustav Jakobsen en velkendt personlighed igennem årene i Høgild.

Han har igennem sit liv haft en alsidig historisk boglig interesse, ligesom han på humoristisk vis prægede debatten af, af hvad som rører sig i samfundet.

85 årige Gustav Jakobsen på vej for at gense sit bautastensopsætning fra 1964.

I 1964 prægede Gustav Jakobsen lokalområdet ved Gedbovej – Bette Sines Vej, ved her for egen regning at lade opsætte en bautastensopsætning på et efterladt sokkel af et nedlagt transformatorårn. Dels for at skjule den grimme efterladte sokkel og dels som vejviser ad vejen "Bette Sines Vej."

Denne bautastensopsætning har siden den tid stået urørt, og er med tiden bleven en velkendt vartegn i dette lokalområde, samt for trafikken ad Bette Sines Vej.

Denne bautastensopsætning kan med fuld rettighed kaldes for "Gustavs Minde" Ligeledes bærer Gustav Jakobsen en del af æren for navnet "Bette Sines Vej" - som er opkaldt efter hans tante, som i daglig tale blev kaldt for Bette Sine, som i sin tid boede i det første kommende ejendom "Toftkær" på denne vej.

Gustav Jakobsen imellem vejskilt og sine opsatte bautasten

I det følgende, er herved indsat nogle illustrations foto, hvorpå Gustav Jakobsen fremviser enkelte af de beskrevne redskaber, som han omtaler igennem sin beskrivelse "Historiske glimt."

Slægten før.

Min mors forældre *Valborg* og *Palle Christensen* blev vistnok gift i 1880, og bosatte sig i ejendommen "Toftkær" - på Bette Sines Vej, i Tvis.

Det var tiden før biler, cykler, andelsmejerier og andelsbevægelser kom til Vestjylland, ligesom "Holstebro Dagblad" først blev startet i 1881.

På den tid, havde man på landet flere får end svin. Ligeledes kærnedede man selv smør og lavede ost. Bryggede selv øl og bagte rugbrød og sigtebrød. Men min mormor har sikkert aldrig bagt en lagkage.

Man kartede og spandt fårenes uld, samt vævede det meste sengetøj og gangklæder. Det var dog ikke alle der selv vævede. Men dem som vævede, vævede også til naboerne. Min morfar vævede, og det gik der nok meget tid om vinteren med. Kvindfolkene malkede køerne, samt udførte det ovenfor nævnte arbejde i bryggers og køkken, samt slagtede får og julegrisen.

Engang min mormor skulle slagte en stor fed so, og efter sædvane skulle stikke den i nakken, kunne kniven ikke nå igennem det tykke spækklag. Resolut - skar hun så med et par raske snit en trekant væk af nakkeflæsken, og så kunne kniven nå igennem, så blodet kunne løbe af soen.

Man havde altid flæsk i saltkaret og spegede fåre lår hængende i en snor på et søm i loftsbjælken.

Når slægtninge fra Viborg og Odense kom på besøg, var de helt tossede efter en skive speget fårekød på et stykke rugbrød. Og var der en gæst til middagsmad, roste vedkommende min mormors stegeflæsk for dets fine aroma. Denne aroma skyldtes, at der ved flæskesteds nedsaltning placeredes nogle overskårne hvidløg med snitfladen mod flæsken.

Vor tids supermarkedsflæsk er det rene vand ved siden af.

De havde også nogle få bifamilier, så familien var selvforsynede med honning. Og en gammel talemåde lyder sådan:

Der hvor doktoren ser en bistade og en grønkal, kører han forbi.

Og jeg har heller ikke hørt om, at de har været syge inden de blev gamle.

Jeg mener, min morfar kørte med stude, eller en ko og en stud, de første år.

Hedeopdyrkningen tog man ganske rolig på. Man pløjede en ager fra den ene side engang imellem og fik denne kultiveret, så der herpå kunne gro kulturplanter. Og så kunne man fra tid til anden udvide besætningen med en ko.

Dengang var der ingen stressede mennesker, og ingen psykotiske børn. Man modtog livet med taknemmelighed og døden som en selvfølge.

Lidt om landbrugets udvikling

I det magre midt og Vestjylland er gårdene gennem århundreder blevet bygget langs vandløbene, hvor der var noget eng med græs til husdyrene. Ligesom det også var praktisk med vand til både dyr og mennesker.

Efter som befolkningen voksede og rykkede ud på heden og begyndte at dyrke den op var det almindeligt, at også disse ejendomme fik en stykke eng, selv om det lå 2 - 3 km. fra ejendommen.

Man så det som et eksistensbetingelse med et stykke eng, idet man kunne være sikker på der hvert år blev noget græs herved, som fortrinsvis kunne bjærges til hø som vinterfoder, til husdyrene som køer og får.

De mindre ejendomme havde jo ikke heste, men kørte med stude eller køer.

Man sagde, at "engen var agrenes moder" - idet den staldgødning der produceres af eng høet, blev anvendt på ager marken omkring ejendommen, så den efterhånden kunne forbedres i ydeevne.

Da mit hjem - og naboens med, i 1916 blev udstykket som husmandsbrug (statshusmandsbrug) var der nok ikke mere eng at dele ud af.

Men da var kunstgødningen begyndt at vinde indpas, som så på den måde kunne forbedre markens ydeevne.

Man havde dog ikke megen erfaring med hensyn til brugen af kunstgødning. Thi da min far i 1912-13 var på højskole, lærte han der, at "kunstgødning er som pissen på den magre hest, medens staldgødning er som havren".

Det var jo en helt forkert opfattelse, undtagen hvis det gjaldt ensidig kvælstofgødning.

Men det havde til følge, at far i begyndelsen var tilbageholdende med brugen af kunstgødning. Og de første år kunne der kun avles foder til én ko. Men han holdt to køer og købte så fodret til den ene, med det formål, at få mere staldgødning produceret.

Dette var både en dyrt og langsommeligt fremgangsmåde at forbedre jorden på. Men efterhånden opdagede han dog, at det groede efter kunstgødningen ved i løbet af nogle år fik marken til give et pænt tilskud. Så omkring 1930 kunne vi avle rigeligt til 6 køer, stalden kunne så ikke rumme flere.

Det skal dog tilføjes at mergling (kalkning) af marken var en nødvendig forudsætning for at opnå denne stigning i ydeevne. Det tog nok nogle år at få hele marken merglet.

Far skulle hente merglen i Yllebjerg eller Varhede med et par islænderheste, men i de få år han kørte mælk, kunne han jo ikke få lavet meget andet om formiddagen.

Til belysning af markens tilstand og bonitet kan anføres, at gårdmændene i nabolaget trak på skuldrene da far købte ejendommen, idet de sagde: De kan jo ikke engang avle de kartofler de selv kan æde.

Men allerede i 1920, kunne der da sælges lidt kartofler herfra

Det var dyrtid under og efter 1. verdenskrig. Det gik jo hårdest ud over dem med en lille produktion, f.eks. en nystartet familie.

Jeg blev født i 1920, jordmoderen skulle have 19 kr. som var 14 dages mælkepenge, eller 9 dages kørepenge for at køre mælke tur til mejeriet.

Som det ses, var det særligt udgifterne som var store.

Dog var der noget der hed dyrtidshjælp, men jeg ved ikke hvilke kriterier det blev fordelt efter. Far fik 24 kr. i jan. 1920, og 27 kr. igen i marts. Han solgte i marts 1920 en fedekalv for 135 kr. og en i sep. samme år, for 180 kr. Men jeg ved ikke hvad de vejede.

Man må vist sige, at lavkonjunktoren først i trediverne da var værre for landbruget. Da solgte vi f.eks. en fedekalv på 150 kg. for 27 kr. og en gammel ko for 14 kr. Men da var man indstillet på at klare sig selv. Der var heller ikke andre muligheder.

Mine forældre havde honningbier og fik efterhånden bistaderne arbejdet op på 4 stader, så de var selvforsynende med bihonning, og kunne enkelte gange sælge lidt.

De avlede selv kamille og i stedet for kaffe, drak de kamillete uden sukker. Sukker var jo ikke en nødvendighed når der kunne smøres honning på brødet.

Under anden verdenskrig 1939-45, kunne man næsten ingen kunstgødning få, og heller ikke købe kraftfoder til køerne. Så markens ydeevne faldt, så vi måtte reducere besætningen lidt.

Min hustru *Birthe K. Jakobsen, f. Kristensen* 1925 i *Sevel* og jeg, overtog ejendommen Matr. Nr. 1g Høgild, Aulum, i 1945 hvor jeg da kan huske, vi i efteråret 1945 solgte rug fra 2 tdr. land til brødkorn. Der blev 569 kg, samt en halv sæk afrensning. Det var ca. 3 tdr. pr tdr. land. Det var der ikke megen fortjeneste ved.

Dette dårlige udbytte skyldtes, at marken ikke var kommen op på så god gødningskraft som før krigen, ligesom ældre ejendomme der havde haft fuld besætning i en årrække. Desuden var vores jordlod den yderste ende af marken til ejendommen den var udstykket fra, så der var heller ikke bleven gjort meget ud af dette, med hensyn til kultivering.

Derimod var der sikkert gravet hedetørv herpå, som man bl.a. brugte til brændsel, til ubodelig skade for jordens anvendelse til landbrug.

Man gravede den øverste humusrige "kage" væk, som skulle have været omdannet til muld, og så var der kun det magre grå sand tilbage, som ikke kan holde på fugtigheden når der kommer regn. Derfor vil det være normalt for avlen, at denne bliver tørreskadet sådanne steder.

Dette omfatter dog under halvdelen af vores mark.

Dette muldlag som mangler, kan sikkert ikke genskabes i 500 år. Derfor er det også rivegalt, hvis man på den magre jord brænder halmen af, enten det så sker på marken eller i halmfyret. Den skulle helst vende tilbage til jorden som gødning eller kompost.

Udviklingen indenfor høstarbejdet

Indtil ca. 1930 høstede vi på vort husmandssted kornet med le, som ved lokalt dialekt kaldtes for: æ' hjølli.

Gustav med æ' hjølli to.- samt herover viser kunsten at holde den skarp, som kaldes for: "hårre æ' hjølli" - på et dertil specielt beregnet hårrebænk.

Et af børnene krattede det sammen i bunker passende til et neg, med en kratte med 4 træ tænder, og en anden bandt negene med en lok af kornstråene. Til aften blev dagens høst sat op, to neg imod hinanden og seks sådanne par i en række tæt imod hinanden.

Kornet skulle dels eftermodnes, græs eller ukrudt for nedden i negene have så tid til at visne. Og imens dette stod på skulle de stå op, så de ikke blev gennemblødte hvis der kom en regnbyge.

Gustav viser nævnte kratte med 4 tænder - samt egen fortegnelse over neg og neg opsætning i hober

Det var derfor også noget af en kunst at sætte dem sådan, at de ikke blæste omkuld ved nogle almindelige vindpuste.

Man talte kornhøsten i traver. 60 neg var en trave, som jo var nemt at tælle når der var tolv neg i hvert sæt.

Men var altid interesseret i, hvor mange traver man havde avlet.

Omkring 1930 fik en nabo en slåmaskine med høstværk, som så med dette høstede for os. Til gengæld skulle vi så hjælpe med at binde negene, når han skulle have høstet sin korn.

Denne maskine samlede bare kornet i bunker, som skulle bindes inden næste omgang skulle høstes, så der skulle helst være 4 opbindere for at klare det.

Det var først omkring 1940, vi begyndte at få høstet med hestetrukken selvbinder fra nabolaget.

Og fra sidst i 40erne med traktortrukket selvbinder fra maskinstation, eller en nabo. Så kunne vi få det høstet på en dag.

Men mange fordele har en bagdel. For så kunne vi ikke få det sat op til aften, da jeg selv sad på selvbinderen og betjente håndgrebene herved.

Et år hvor vi sådan havde fået det hele høstet og alle negene lå på marken, øsregnede det hele natten, så det hele blev gennemblødt.

For det første var det et ubehageligt arbejde at sætte alle de våde neg op. For det andet ville det tage lang tid og kræve kraftig blæst, for at få dem tørret, så de kunne køres i lade.

Fra 1970 fik vi høstet med mejetærsker fra maskinstation. Kornet bliver så kørt ind til foderstoffirmaet til eventuelt tørring, for derefter at blive opbevaret.

Så får man det hjem efterhånden som man har brug for det.

Jeg såede kornet med hånden indtil 1970, da maskinstationen så overtog dette.

Tærskning

Når de tørre korn neg var kørt i lade, kunne de tærskes når man havde brug for korn eller halm. Dette foregik hos os indtil ca. 1930 med plejl, hvor man bankede kornene af, når negene lå på lade gulvet med "mavebåndet" løst op.

Herefter skulle kornet renses for avner og halmstumper på en håndtrukken rensmaskine med blæsevinger og et sold system.

Halmen blev bundet i knipper, hvor der var halm fra ca. 3 neg i hvert bundt og sat til side i laden.

Omkring 1930 fik vi en håndtærskemaskine. Da var vi børn så store, at to af os kunne trække den rundt med et håndsving på hver side, mens den tredje skulle tage halmen fra og ryste det, så kornet blev liggende i en dyngge ved maskinen.

Far lagde negene i maskinen.

Viser her plejl

- og den rette svingning heroved

Efter ganske få år på denne måde fik vi en hesteomgang. Så hestene kunne trække den samme håndtærsker. Samtidigt fik vi lavet det sådan, at hesteomgangen kunne trække hakkelsemaskinen, hvorved man skar hakkelse til hestene. Senere blev dette umoderne, da hestene godt kunne æde hele halmstrå.

Under krigen 1940-45 købtes en brugt petroleumsmotor, og samtidigt et nyt tærskværk, en såkaldt halvrenser der både kunne tærske og rense kornet, som derefter løb i sække.

Da petroleum, ligesom mange andre ting under krigen var rationeret, kunne vi ingen tildeling få til motoren, da vi ikke tidligere havde brugt en sådan. Vi måtte derfor prøve at spare nogle liter af den ration vi fik tildelt til staldlygter og lamper i stuehuset..

Måske kunne man være heldig at tilbytte sig nogle rationeringsmærker til petroleum i bytte med mærker, der gjaldt andre varer. Sådan blev der både byttet og handlet med rationeringsmærker. Familier med flere mindreårige børn kunne bedst få mad rationen til at slå til.

Det fortælles fra den tid om en mand der havde fået en petroleumsmotor hvorfor han søgte varedirektoratet i København om en tildeling af petroleum. De kunne ikke finde mandens navn i kartoteket, og skrev tilbage, at han kunne tærske på samme måde, som han plejede.

Han skrev så, at han plejede at tærske med plejl.

Derefter skrev varedirektoratet tilbage: Hvor meget petroleum bruger en plejl?

I 1946 fik vi indlagt elektricitet på ejendommen, og dette var jo lettere at arbejde med. Men eftersom nævnt, gik over til mejetærskning i 1970, har tærskemaskinen stået ubrugt som et minde om en svunden tid.

Roeavl

De første roer kom nok frem omkring århundredskiftet 1900, som da var turnips. Lidt senere kom kålroerne, (kålrabier) Turnips kaldtes i begyndelsen bare roer. En skoledreng blev spurgt, om de var færdige med at hakke (luge)roer, hvor han svarede: Ja, roerne er vi færdige med, vi mangler bare kålrabierne.

Omkring 1930 kom runkelroerne. Jeg mener, de nuværende fodersukkerroer er fremkommen ved krydsning mellem runkelroer og fabrikssukkerroer.

Ved dyrkning af roer fik man et godt vinterfoder til køerne, og de har haft en betydelig andel i den stærkt stigende smørproduktion, der mellem de to verdenskrige fandt sted i Danmark.

Viser her hakke som blev anvendt til at frigøre frosne roer og jord ved roekule om vinteren.

Men man kan jo endnu ikke producere smør uden mælk, og den stigende mængde skummetmælk dannede således basis for en samtidig stigende flæskeproduktion. (bacon)

Danmark producerede verdens fineste svinekød, og dansk bacon kunne altid opnå en overpris i forhold til andre lande.

Kartoffeldyrkning – udvikling og afvikling

Omkring århundredskiftet 1900, dyrkedes vist ikke større arealer med kartofler. Men til husholdningsbrug hørte det sig også til at man selv lavede sin kartoffelmel. Svinene fik de små og frasorterede.

En gammel talemåde siger, at landmanden altid klager. Det kan de bekræfte med et enkelt eksempel: Et år var kartofler groet godt til og gav et godt udbytte, hvor en mand så klagede over, at der ingen små var til svinene.

Når kartofler skulle lægges om foråret, foregik det på den måde, at man under pløjning af marken så kastede kartoflerne med passende afstand i hver anden plovfure.

Og den gang var det ret almindelig at man gødede dem med fåre møg. Når fårene om vinteren havde gået i et rum og trådt møg og strøelse sammen, var det som et tykt og stærkt gulvtæppe, som næsten var umuligt at sprede med en greb ligesom

den øvrige husdyrgødning. Og da der desuden skulle spares på de dyrebare stoffer, foregik fordelingen af fåremøget på den måde, at man samlede sit grove forklæde fuldt fra nogle få dynger, der var kørt ud på marken. Og så gik man bagefter den der havde lagt kartoflerne i plovfuren og rykkede så et hjørne af "gulvtæppet" og lagde ved hvert kartoffel.

Om efteråret blev kartoflerne gravet op med en greb og lagt i en grubbe (kule) i jorden, og her dækket til med hedetørv, der om sommeren var skåret i lyngheden og tørret i solen, og senere kørt hjem og sat i stak eller i et tørvehus. Disse hedetørv blev også brugt til brændsel i huset.

Metoden med at grave kartoflerne ned i jorden duede jo ikke, hvor der var fare for at vandstanden kunne blive for høj om vinteren. Der kendes tilfælde hvor man kørte kartoflerne hen til en nabo som havde lidt højtliggende terræn. Senere fandt man ud af at kartoflerne kunne lægges i en "kule" og dækkes til med halm og jord.

Omkring 1930 fandt man ud af at lave nogle riller i marken med nogle tænder, man satte på radrenseren, som man ellers rensede mellem roerne med. Så kastede man kartoflerne i disse riller og dækkede dem derefter til med radrenserens tallerkenskære.

Radrensertypen som blev benyttet.

Dog herved påmonteret med hyppeplooskær

Omtrent på samme tid fandtes der ligeledes ud af, at man ved optagningen kunne hakke kartoflerne op med en møghakke, som man ellers brugte til at hakke staldgødningen af vognen med, når man kørte det ud i dynger for derefter sprede det.

Denne hakke antages at være fremstillet af den lokale smed. Men nu blev den fabriksfremstillet i en forbedret udgave. Med håndtag og lidt længere tænder. Og fra den tid hed den en kartoffelhakke.

Den nævnte møg – og kartoffelhakke

Metoden med at lægge kartoflerne i rillerne havde den fordel, at de ikke blev lagt så dybt og derved lettere at trække op ved optagningen. Dette var desuden en forudsætning for at køre dem op med maskine.

Ved stordrift blev de nu også lagt med maskine.

Ved den tid blev kartoffeldyrkningen en del udvidet, idet man avlede kartofler til svinefoder. Disse kartofler fik man kogt på en specielt kokeanlæg ved mejeriet, der her kunne koge et læs ad gangen.

I 1940'erne sluttede en del kartoffelavlere sig sammen om at købe et transportabelt kokeanlæg, der kunne koge kartoflerne ved gårdene, så man kunne spare transporten til mejeriet. Det var dog mest de større ejendomme som benyttede dette anlæg.

I dette anlæg kunne man fyre med affaldstræ eller andet brændsel.

En kogemester fulgte så med anlægget rundt.

De kogte kartofler blev så ensileret og drysset med groft salt, klappet godt sammen og dækket til. Som sådan kunne de holde sig i næsten ubegrænset tid.

Det var nok først i 1920, at det blev almindeligt at bruge en kartoffelgreb til at læsse kartofler på og af vogne, når de skulle flyttes. Før brugte man en skovl, men så kom der lidt sand med oven i købet.

Der fortælles om en mand der ved den tid skulle levere nogle kartofler. Han insisterede på at læsse dem med en skovl. Så sandet kunne blive vejret med.

Kartoffelgreben var ret vanskelig at opfinde, idet der ikke var mindre end 3 overgangsformer fra skovl til greb.

Der var en træskovl. Denne beskadigede ikke så let kartoflerne.

Og så var der en skovl med huller i bladet, så noget af sandet kunne falde fra.

Dernæst en kartoffelgreb med et "bånd" over spidserne, som sikker ikke har været velegnet i brug.

Først herefter fandt man frem til den nuværende med knopper på spidserne.

Den nuværende kartoffelgreb.

Dog herved med afslidte spidser.

Efter 1945 blev der dyrket en del kartofler til eksport. De blev kørt op med maskine og samlet op med hænderne i kurve eller kasser, og hældt i kule på marken, for senere blive kørt i kartoffelhus, hvor man kunne stå inde og sortere kartoflerne om vinteren.

Men som sådan var husmændene ude af spillet, når undtages, at en og anden husmandskone var med i "sjakket" der samlede kartoflerne op efter maskinen.

Dette job blev også udnyttet af en del damer inde fra byen.

Enkelte steder var man fundet sammen i sjak, der drog fra gård til gård og samlede kartoflerne op. Sådanne sjak tog så opsamlingen i entreprise til fast pris pr tdr. land.

Samtidig med at maskinerne vandt frem, kom den udvidede skolepligt. Og da en husmandsfamilies eksistens var baseret på, at de større børn hjalp til i bedriften, kunne husmændene ikke være med længere, men kunne nok lige få maskinstationen til at køre kartoflerne op, men så skulle de helst samles samme dag, så de ikke risikerede at blive frostskaadet om natten.

Derfor var det også for husmændene nødvendigt med nogle daglejere, som ikke var så lette at få fat i, i et par dage. Desuden var der ikke økonomisk basis for at holde daglejere.

Så den udvidede skolepligt var således en af de bomber, der lagdes under husmandsbruget.

Senere og indtil nu, er kartoffeldyrkning næsten udelukkende stordrift, hvor kartoflerne køres op med store tankmaskiner og tippes på traktortrukne tipvogne, der kører dem direkte ind i store kartoffelhuse, hvor lastbiler kan køre ind at hente dem, efter at de sorteret og fyldt i sække eller kasser.

Denne udvikling medførte for husmændenes vedkommende, afvikling af kartoffeldyrkning til såvel salg som svinefoder.

Tørv

Man brugte tørv til brændsel for både opvarmning og madlavning.

Når forårsarbejdet i marken var til ende, skulle der graves tørv i mosen. Men selv om mosen var 5 km. borte, måtte man køre hjem til middag. Køerne skulle hjem fra marken og man skulle have en lille middagsøvn. Så skulle køerne malkes og igen ud på marken, inden man atter kunne køre ud i mosen.

Der skulle et par af de større børn med i mosen. Dette kunne jo lade sig gøre, da de ældste årgange kun gik i skole to dage ugentlig om sommeren.

Ved 5 eller 6 dages ugentlig skolegang kunne sådant arbejde næsten ikke udføres.

Den udvidede skolepligt lavede også her ravage.

Rækniv

Maskinspade:

Tørveskære:

Tørvegravningsredskaber

Navne på tørvegravningsredskaber kan være varierende fra eng til egn. Men de herved viste, nævnes som dette, de kaldes for her på egnen

Bonden og hans heste

Blandt husdyrene havde hestene en særstilling. De var uundværlige som trækraft ved markarbejdet og når man skulle køre til mølle eller købmand, eller brugsen.

Især på de ejendomme hvor der kun var et spand heste, havde ejeren både en stærk solidaritetsfølelse og afhængighedsfølelse overfor hestene.

Det var en katastrofe hvis en hest døde. Man havde ingen reservekapital. Derfor blev der også for mange år siden oprettet forsikringsforeninger for heste, så man kunne få en god hjælp til indkøb af en ny hest. Havde en mand ikke forsikret, kunne man opleve, at et par naboer tog en runde i omegnen, og samlede penge ind til den skadelidte. Jeg husker også, at en husmand mistede to køer hvor der også blev samlet ind til ham.

Hestene var næsten som medlemmer af familien, især en hest man havde haft i mange år og svedt sammen med når marken blev pløjet og harvet. Når en sådan hest døde, kunne det næsten føles ligeså smerteligt, som når en af sine forældre døde.

Fik en hoppe en føl, var denne genstand for langt mere opmærksomhed end en ko, der fik en kalv, eller en so der fik grise. Og det lille føl er også "det sødeste af alt, hvad der er sødt".

Når hoppen foler (føder) – sker det temmelig hurtigt og med en vældig kraft, den gør den drivvåd af sved. Det skyldes sikkert, at et føl, i modsætning til f.eks. kalve og grise, ikke er belagt med et slimlag på hårlaget, men er næsten tør bag ørerne inden den bliver født, og derfor ikke glider så let.

Jeg husker, at vi engang havde været i marken og radrenset i roerne. Da vi kom hjem med hoppen for at spænde seletøjet af den, kom der en slagter, der kørte rundt i en varebil og solgte kød og pålæg. Han spurgte, hvornår hoppen skulle fole.

Jeg svarede: Om 20 minutter !

Dette svar tog han vist med en smule skepsis. Jeg trak hoppen hen på græsset ved kanten af gårdpladsen.

Slagteren solgte lidt kød og pålæg til min kone, og fulgte med ind i køkkenet for at få sine penge. Da han kom ud til bilen, var føllet født. Dette glemte han ikke lige straks. For han gav senere udtryk for, at han var imponeret over min nøjagtige bedømmelse af udsigterne.

Jeg røbede selvfølgelig ikke, at jeg havde set mine "tejn". Men ti minutter før – anede jeg heller ikke noget.

Da hestene blev afløst af traktorer, var denne idyl forbi. En gårdejer der viste sin første traktor frem for en bekendt fra byen, sagde:

"Det er bare skade, at den ikke kan få et føl."

80.000 familier på flugt

”De glade tressere” begyndte allerede i halvtredserne med stærkt stigende lønninger til lønmodtagere, mens landmændenes produktpriser ikke fulgte tilsvarende med. Dette resulterede i, at de større gårde øgede mekaniseringen og nedsatte brugen af fremmed medhjælp.

Denne metode kunne jo ikke bruges af husmændene. Og så oplevede man den store folkevandring i Danmarks historie, idet 80.000 husmandsfamilier forlod landbruget og flyttede ind til byen, samtidig med, at titusinder af medhjælperne fra gårdene gik samme vej.

Dette foregik i stilhed, næsten uden at blive omtalt i avisen.

Jorden fra deres ejendomme blev så opkøbt af de nærliggende gårde, som herved så en kærkommen anledning til at ekspandere, så de kunne udnytte de store maskiner bedre, samt imødegå de stigende omkostninger.

Da denne folkevandring som måske har omfattet 300.000 personer var lykkelig overstået, havde Danmark 300.000 arbejdsløse.

Mange af de tomme huse blev opkøbt af byfolk, som dog ikke alle ønsker at ”blande sig” med den indfødte befolkning. Således vokser der nu børn op på landet, som ikke lærer at se forskel på byg og havre.

I denne tidsperiode lanceredes begrebet ”den effektive landmand”. Det var landmænd, der udvidede bygningerne og mekaniserede arbejdet både i mark og stald, eventuelt også med vandingsanlæg i marken. Produktionen kunne så forhøjes til det tre - eller firdobbelte.

Konsulenterne arrangerede bedriftsbesøg for egnens landmænd til sådanne bedrifter. Men i løbet af få år viste det sig, at de fleste af de ”effektive landmænd” sad i en bundløs gæld, og deres gårde gik på tvangsauktion. Det var dyrt at mekanisere, og alt for dyrt at bygge, fordi arbejds lønningerne stadig steg mere end landbrugets produktpriser.

Det var således en dårligere forretning for en landmand at passe 80 køer i en ny stald, end 20 køer i en gammel.

For at illustrerer misforholdet mellem omkostninger og produktionspriser med tørre tal, kan anføres, at lønmodtagerne i tiden 1972-81 modtog omkring 35 dyrtidsportioner, mens stigningen i landbrugspriserne svarede til 2 portioner i samme tidsrum. Derudover fik lønmodtagerne højere løn ved de normale overenskomster, så deres løn i denne periode steg til det tre dobbelte. Og deres lønniveau ramte landmanden på hans udgifter til alle indenlandske varer og tjenesteydelser.

Fra 1959 til 1982 blev en fedesvin 3½ gange dyrere, (takket være EF.)

I samme tidsrum blev en klipning hos frisøren 18 gange dyrere.

Da Th. Stauning var statsminister, sagde han med henblik på landbruget, at "man ikke skal slagte den høne der lægger guldæg".

Og da Hans Rasmussen var forbundsformand, sagde han advarende til J.O. Krag, at lønnen ikke måtte stige mere end produktionen kunne bære. Dette burde jo være en selvfølge !

Men da Viggo Kampmann var finansminister sagde han på en valgplakat: "Gør gode tider bedre !"

Han opfordrede dermed lønmodtagerne til at tage munden mere fuld, når de forlangte lønstigninger. Dette passede fagforeningslederne udmærket, at de med regeringens velsignelse kunne følge Lenins parole om at blive ved med at forlange mere i løn, selv om virksomhederne derved gik konkurs, og flere arbejdere blev arbejdsløse.

Stauning og H. Rasmussens fornuft var glemt. Landbruget blev slagtet, idet omkostningerne hvert år steg langt mere end produktionspriserne.

Det var dog ikke alene landbruget det gik ud over. Utallige større og mindre virksomheder måtte lukke. LO's formand Th. Nielsen sagde med en flot bemærkning, at det ikke gjorde noget om der "røg et par virksomheder". Han var ganske upåvirket af at arbejdsløshedstallene steg til foruroligende højder.

Regeringen søgte at bøde noget på arbejdsløsheden ved at ansætte flere i den offentlige sektor. Dette kaldtes beskæftigelse.

Men det blev blot endnu større byrde på produktionen, da alle udgifter skal tages der. Men det offentlige sektor producerer jo ingenting.

I løbet af ganske få år fordobledes disse antal fra ca. 400.000 til 800.000, så det var jo en uhyre belastning for erhvervslivet, så det faktisk betød flere virksomhedslukninger, og dermed flere arbejdsløse.

Da husmandsbevægelsen så småt startede for et par hundrede år siden, blev den støttet af staten med den begrundelse, at den ville give et bedre menneskemateriale. Det viste sig at holde stik, idet de 100.000 husmandsfamilier har haft en væsentlig andel i dansk landbrugs høje faglige stadi. Desuden har den haft en stor procent af den animalske produktion, som har tilført Danmark milliarder i valutaindtjening. De har sat en ære i at klare sig selv, med en ofte lang og slidsom arbejdsdag til en lille fortjeneste.

Læs bogen af Salomon Fritfeldt: "Gennem de jyske udmarker."

Under den nuværende krise er et stort antal landmænd eller deres ægtefælle søgt ud på arbejdsmarkedet for at forsøge at blive ved ejendommen. Og det fra både mindre og større ejendomme. I 1982 skønnes 40.000 hel års job. Og de har, trods stor arbejdsløshed, altid kunnet få arbejde, for, som en arbejdsgiver sagde: "at han ikke var bange for at antage en landmand, for de var vant til at tage fat."

Landbrugets valutaindtjening er uundværlig for samfundet, og har været en nødvendig fundament for velfærdsstaten. Danmark kan ikke leve som industriland. Men nu da fødderne slås væk under landbruget, kan vi for fremtiden sige: Farvelfærdsstat !!

Små glimt

Så var der kommunisten som ikke kunne lide, at mange landmænd købte bil. Dertil kan for det første siges, at det nok i de fleste tilfælde drejede sig om brugte biler, som byens befolkning skiftede ud.

Men der skete også det, at da landmanden fik traktor, blev de pludselig sat i husarrest, idet de ikke måtte benytte traktoren til at køre en lille tur i nabolaget til aftenkaffe. Og det var jo fristende hvis vejret var dårligt, eller der var megen sne eller sjap.

Men det var ulovligt, fordi man fik afgiftsfri benzin til traktoren.

Nu havde man i århundrede måttet køre med jernbeslåede vogne på vejene uden at betale afgift, og så måtte man pludselig ikke køre med gummihjul.

Man måtte selvfølgelig heller ikke køre til bager eller "Brugs" med traktoren. Så man var faktisk tvunget til at købe en bil.

I-vittighedsrubrikken i et blad stod følgende:

"Landmanden må slide og slæbe for at klare afdragene på alle de arbejdsbesparende maskiner"!

Det var tænkt som en vittighed, men det var den nøgne sandhed.

Jeg husker der var en driftsbesøg på en gård, der betragtedes som gennem mekaniseret.

Bedriftsbesøg arrangeres for at de skal være lærerige. Det blev dette besøg også efterhånden.

For det varede ikke længe, inden ejeren var nødt til at sælge gården. Når maskinerne skulle gøre arbejdet, tog de også hele lønnen.

Landbrugsministeren siger den 23-11-1982, at landmandens indtægt skal fordobles, før han kan klare gælden og investere igen.

I 1963 fik landmanden 50 øre af hver kr. landbrugsvarer kostede i butikker.

I 1981 var denne andel 29 øre, (brutto) (omkring 3-5 øre i fortjeneste)

Diskrimination

Da andelsmejerierne startede for 100 år siden, vedtoges det, at husmændene skulle have lige så meget for deres smør som herremændene. Og det var i 80 år en selvfølge.

Man da mejerisammenlægningerne tog fart, og de store mælketankbiler kom frem, ville man slet ikke hente mælken ved husmændene, hvis der var under en vis kvantum, eller hvis ejendommen lå langt ude. Og det blev sådan, at en husmand skulle betale lige så meget til administration som de største leverandør.

Barndom og skolegang

Det første lille menneske der blev født på denne Matr. Nr. 1g Høgild, - var mig. Jeg husker ikke meget fra mine første barneår. Men havde ikke meget legetøj, slet ikke noget med mekanik.

Et par heste, udskåret i træ, den ene på hjul, så man kunne trække den i en snor. Nogle få byggeklodser og en snurretop, og senere nogle billedhæfter med dyr, hvilke nok har grundlagt min interesse for dyr, som jeg ikke helt er kommen fri af. Senere fik vi et ludospil. Som udendørs legetøj havde man nogle små sten med huk igennem. Så man kunne binde en snor i dem. De skulle så forestille køer, som man kunne trække med og sætte på græs.

Da jeg fyldte 10 år fik jeg en lommekniv i fødselsdagsgave af min far.

Jeg kunne læse flydende inden kom i skole og kunne derfor læse i en "rigtig bog" mens de andre hakkede i deres ABC.

Dengang var skolebørnene ude på landet kun delt i 2 klasser: de 7-9 årige i den "lille" klasse, og de 10-14 årige i den "store" klasse.

Den store klasse gik i skole 4 dage ugentlig om vinteren. Og den lille klasse 2 dage ugentlig om vinteren.

Det var meget praktisk, idet man havde mest brug for de store om sommeren til hjælp i marken. Og de små skulle ikke af sted så tit om vinteren, hvor det kunne være hårdt vejr og dyb sne.

Man gik på sine ben. Og gummistøvler blev først opfundet omkring 1930. så vi gik i træsko indtil denne tid.

Den gang blev man placeret efter eksamenskarakter, så den der havde højeste antal points, sad forrest i klassen, helt oppe ved kateteret.

Da jeg var 11½ år, scorede jeg det højeste antal points, og overhalede dermed 2 årgange. Og den skanse holdt jeg, til jeg gik ud af skolen som 14 årig.

Den sidste tid syntes læreren ikke, jeg behøvede mere indenfor læsning og skrivning. Så imedens de andre havde time, sad jeg og skrev noget af efter lærebøgerne. Således skrev jeg i et stilehæfte mange af de gamle ordsprog, der indeholder århundredets livshistorier.

Min konfirmation i 1934 var ikke den store festival. Så vidt jeg husker, cyklede jeg de 6 km. til Aulum kirke. Og jeg kan ikke huske, at vi havde mere end tre gæster til middag. Af konfirmationsgaver husker jeg kun et vækkeur og en slipsnål, og så 30-32 kr.

Og så gik jeg ud af skolen efter 6 år og 5 mdr. skolegang

Gustav Jakobsen, Aulum.